

ORSZÁGÉPÍTŐ

2013/3

ÉPÍTÉSZET • KÖRNYEZET • TÁRSADALOM
A Kós Károly Egyesülés folyóirata • ára 950 Ft

A SZIGETVÁRI VIGADÓ ÁTADÁSA
EKLER DEZSŐ BORÁSZATAI
A „ZSITVA”
FŐÉPÍTÉSZEK • BODONYI CSABA
A NÁDASDY AKADÉMIA SZIMPÓZIUMA
A STEINER ÉPÍTÉSZETI KONFERENCIARÓL

KÓS
KÁROLY
EGY-
SÜLÉS

Szerkesztői bevezető • Parafrázis

Ma, amikor nagyjaink sorra hagynak itt bennünket – gondoljunk például Makovecz Imrére, Cseh Tamásra, Halmos Bélára, Kaszás Attilára vagy Gyarmati Dezsőre –, sokszor tesszük fel a kérdést: ha elmennék a nagyok, kik veszik át a helyüket? Ki lehet itt, az élők között a követendő utód?

Az ittmaradtak savanyúan és bizonytalanul álldogálva nézik egymást, és nem hiszik, hogy van egy is közöttük, aki ittlétével az lehetne, aki volt a nemzet számára Makovecz Imre, vagy annak idején Kós Károly.

Valóban nincsenek tekintélyes, nagyszerű emberek a ma élők között, akik joggal felülhetnének magukra a népszellem ruháját?

Azt is kérdezhetnénk: Ady Endrét, Bartók Bélát, Latinovits Zoltánt, vagy éppen Lechner Ödönt életükben követendőnek tekintette a nemzet? Nálunk csak a halál okozta bánat, a be nem vallott lelkifurdalás és szégyen emeli követendővé az eltávozottakat? Méltattuk-e, megbecsültük-e eléggé Makovecz Imrét, amíg élt? Nem vagyunk-e keserűen féltékenyek rá még holta után is? Van-e bennünk annyi önbizalom, annyi örökölt és szerzett tudás, annyi mély bánat és erő, szeretet és elfogadás, annyi magyarázkodásmentesség, annyi sehova sem kacsingatás, annyi „úri jókedv” – amit más szóval hitnek is szokás nevezni –, annyi bizalom a múltban és a lehetséges ismeretlen jövőben, annyi bizalom az időben, mint amennyi Makovecz Imrében volt?

Időzünk-e annyit a fiatalabbakkal – nem azért, mert fiatalok, hanem azért, mert még szeretetreméltóak és őszinték, ismeretlenek és érdekesekek – mint amennyit Ő időzött velünk?

A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS ÖRÖKÖS TAGJAI: Kálmán István • Kampis Miklós • **† Makovecz Imre** • **CÉGEK:** Archevil Kft. • AXIS Építész Iroda Kft. • BEÖTHY & KISS Építésztervező és Geodéta Mérnökiroda Kft. • BODONYI Építész Kft. • CompArt Kft. • Csiky és Társa Beruházás-szervező Kkt. • DÉVÉNYI ÉS TÁRSA ÉPÍTÉSZ Kft. • Frisch Mihály • Győri István • Hayde Tibor/NRZST Kft. • KOMÁRY Építő Kft. • KÖR ÉPÍTÉSZ STÚDIÓ Kft. • KÖSZEGHY ÉPÍTÉSZET Kereskedelmi és Szolgáltató Bt. • KVADRUM Építész Kft. • Litkei Építésziroda Kft. • MAKONA Építész Tervező és Vállalkozó Kft. • Mediterrán Kerámia Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. • MÉRMŰ 87 Építészeti és Geodéziai Kft. • OPEION Kft. • PAGONY Táj- és Kertépítész Kft. • Pallér 2 Kft. • PARALEL Építésziroda Kft. • SÁROS és Társa Építésziroda Bt. • TÁJRAJZ Tájépítész Bt. • Tónus Építész és Mérnöki Tervező Kft. • Trilit Kft. • TRISKELL Épülettervező Ipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. • UNITEF-83 Műszaki Tervező és Fejlesztő Zrt. • Vándorépítész Tervező és Szolgáltató Kft. • **EGYÉNI TAGOK:** Balogh Levente • Bogos Ernő • Ekler Károly • Eszenyi Ákos • Esztáry Győző • Farkas Miklós • Frisch Mihály • † Gerle János • Kuli László • Litkei Tamás György • Müller Csaba • Papp Vilmos • **ÖRÖKÖS TISZTELETBELI TAGOK:** † dr. Simcha Yom-Tov • † Kund Ferenc, Kund Ferencné • Pap Gábor

A LAPOT TERJESZTIK: Éghajlat Könyves Kávézó (1117 Bp., Karinthy Frigyes út 9.) • Fehérlófia Könyvesbolt (1084 Bp., József utca 8.) • FUGA Budapesti Építészeti Központ, 1052 Budapest, Petőfi Sándor utca 5. • Gondolat Kiadói Kör, 1053 Bp., Károlyi Mihály utca 16. • Írók Boltja, Parnasszus Kiadó Kft. (1061 Bp., Andrássy út 45.) • LAPKER Zrt. (1097 Bp., Táblás utca 32.) • Lira Könyv Zrt., Szakkönyvárúháza (1065 Bp., Nagymező utca 43.) • Lyra Könyvesház Kft. (2600 Vác, Piac utca 1.) • Magyar Építőművészek Szövetsége (1088 Bp., Ötpacsirta utca 2.) • Püski Kiadó Kft. (1013 Bp., Krisztina körút 26.) • Ráday Könyvesház (1092 Bp., Ráday utca 27.) • SZKITIA Nagykereskedés (1062 Bp., Szondi út 60.) • Vince Kiadó, Műcsarnok könyvesbolt (1146 Bp., Dózsa György út 37.)

ORSZÁGÉPÍTŐ

ÉPÍTÉSZET • KÖRNYEZET • TÁRSADALOM
A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS FOLYÓIRATA

24. évfolyam • 2013/3

A Kós Károly Egyesülés negyedéves folyóirata
Kiadja az Egyesülés nevében a Kós Károly Alapítvány, 1034 Bp., Kecse u. 25., bankszámlaszám: 10402166-21629530-00000000
Adószám: 19193580-2-41
Felelős kiadó: Dévényi Sándor és Zsigmond László

Alapító főszerkesztő: **† Makovecz Imre**

Főszerkesztő: Dévényi Sándor
Felelős szerkesztő: Dénes Eszter
A szerkesztőbizottság tagjai: Csernyus Lőrinc, Csóka Balázs, Herczeg Ágnes, János János, Kuli László, Szűcs Endre, Terdik Bálint
Lapterv és tipográfia: Makovecz Benjamin
Nyomás: Progresso Print Kft., Budapest.

Honlap: www.orszagepito.hu

ISSN 0866-0069

A lap előfizethető átutalással, az Alapítványtól igényelt csekken vagy személyesen • Ügyintézés, régi példányok árusítása: Artbureau Kft., 1065 Bp., Nagymező utca 4. I/128., telefon/fax: 322-0677; e-mail: haabkatalin@gmail.com • Egy szám ára: 950 Ft. • Előfizetési díj a 2013. évre 3000 Ft. • külföldi előfizetőinknek a postaköltséget is felszámítjuk.

TÁMOGATÓK: MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA • NEMZETI KULTURÁLIS ALAP • Bonex Építőipari Kft. • Arker's Stúdió Kft. • Farkas Építésziroda • Felületkémia Kft. • Forma Rt. • HADAS MŰTEREM Építész és Művészeti Kft.

Kálmán István: Emlékező gondolatok Makovecz Imre és a Kós Károly Egyesülés számára a Mester halálának közelgő évfordulóján <i>The Károly Kós Association Remembers Imre Makovecz on the Occasion of the Forthcoming Anniversary of His Death</i>	2
Szivgetvári Vigadó – a 23 éve várt átadás <i>The Belated Handover of Cultural Center, Szigetvár</i>	4
Életre kelt legenda – kertépítészeti fejlesztések Tihanyban • <i>A Legend Born Anew – Developments of Landscape Architecture in Tihany</i>	8
Kuli László interjúja: Fény és arány • Ekler Dezső borászatai <i>Light and Proportion – Wineries by Dezső Ekler, an interview</i>	14
FŐÉPÍTÉSZEK – Bodonyi Csaba – Tokaj • <i>Chief Architects – Csaba Bodonyi, Tokaj</i>	20
Bodonyi Csaba: A korszerű, organikus bokortanya víziója – Egy hagyomány továbbfejlesztése • <i>The Vision of the Modern and Organic Homesteads – Carrying the Tradition Forward</i>	32
Csatári Bálint: A magyar tanya. Tanyák az alföldi tájban <i>Farmhouses in the Great Hungarian Plain</i>	35
Juhász Balázs: Egy hónap szalmakévék között. Beszámoló a <i>Nagyapám háza</i> programról • <i>A Month Between Sheaves of Hay – Reporting on the Architectural Project „The House of my Grandfather”</i>	39
Csernyus Lőrinc: Fénykép és fényképész – A „Zsitva” • <i>The Photos and the Photographer – An Interview with Tibor Zsitva</i>	41
Tóth Vilmos épületei: Faluház Oromhegyesen – A bánsági tűzokrezervátum látogatóközpontja • <i>The New Village Hall of Oromhegyes and the Visitor Center in the Bustard Reservation</i>	48
Ertsey Attila: Az ökológia és a művészetek szerepe a paradigmaváltásban – A Nádasdy Akadémia szimpóziuma • <i>Symposium at the Nádasdy Academy – The Role of Ecology and Arts in the Paradigm Shift</i>	51
Dudics Krisztián: Flamand pajta újragondolva • <i>Flemish Barn Bolberg</i>	55
Salamon Ferenc: Teljesség az építészetben és a művészetekben – Naplórészletek a Steiner Építészeti Konferenciáról • <i>Architecture Steiner Conference, diary notes – Wholeness through Architecture and the Arts...</i>	58
HÍREK • News	60
Bata Tibor: Világjáró – A fujijani toulou-k • <i>The Fujian Tulou</i>	62
KÖNYVAJÁNLÓ • Book Review	63

A borítón: Bodonyi Csaba: a tokaji Hotel Kelep borospincéje • fotó: Zsitva Tibor
A hátoldalon: Makovecz Imre szigetvári Vigadója • fotó: Dénes György

FÉNY ÉS ARÁNY EKLER DEZSŐ BORÁSZATAI

Kuli László

Ekler Dezső borászatai emblematikus épületek. Ipari épületek, mégis úgy tudnak a környezetükbe tagozódni, hogy azok mélyrétegeiből mutatnak fel a helyre jellemző evidenciákat. Ezáltal válnak az adott borvidék védjegyévé a szakmában és a köztudatban egyaránt. A 60. születésnapját ünneplő vándoriskolai Mesteremet legújabb Somló-hegyi borászatáról, a borkészítésről, és a borászatok tervezéséről faggattam.

Az Országépítő folyóirat olvasói jól ismerik két korábbi munkádat, a tokaj-hegyaljai Disznókő és a neszmélyi Hilltop borászatot. Az új, somlói pezsgőpincészet és e korai munkáid között kötődési pontnak érzem a somlói együttes első borászati épületét, mely érezteti, hogy a korábbi borászataid és ez a legújabb, valójában egylényegűek.

A kis borászatnál fontos látni, hogy az egy XVIII. századi pinceháznak az átépítése, bővítése. A pannonhalmi bencéseké volt. Egy egyszerű boltozott pincére épült borház, amit kétszeresére bővítettünk. Ami fehér, vakolt, az a régi épület; amit a támfalak bazaltjaiból, tufaköveiből raktunk, azok az új részek. Voltaképp helyzethez alkalmazkodó rekonstrukció. Egyetlen építészeti ötlet van benne, ami fontos: a régi ház metszetét végtelenítettük. A régi pince és föllette a fafödém szoba-padlás geo-

metriáját hoztuk ki a táj felé, Iszkáz irányába, a „délnyugat géniusának” terébe. Ennek elmetszése adja az új homlokzatokat. Fontos, hogy minden, amit hozzátettünk, bazaltból van. Ez nem véletlen, hiszen óriási mennyiségű támfal-visszaépítés valósult meg az épület környezetében. Annak ellenére, hogy ez egy háromszintes ház, nem rí ki a környezetéből, hanem beleolvad azáltal, hogy a támfalak anyagából épült.

Ebből az első „susztermunkából” hogyan kerekedett ki a további történet? Beváltotta a borászat a hozzá fűzött reményeket?

A nagy borászat nem az előző sikereiből nőtt ki, hanem a Metál Hungária acélszerkezet-építő cég gazdasági sikeréből. Mint borászat, nem jött volna létre a tőkeerős vállalkozás nélkül. Ez a cég az ország vezető acélszerkezetű csarnokokat építő vállalkozása. Ő építette többek között a kecskeméti Mercedes üzem, és a győri Audi csarnokait. Komoly tőkét investált a Somlóba, a legjobb birtokrészeket vette meg fenn, a hegy gallérján. Nagy szőlőrekonstrukciót, út- és támfalfelújítást hajtott végre, és komoly uniós támogatásokkal kezdett bele a nagy borászatok építésébe is. Elsőként a Szent Ilona Borászat, majd közvetlen mellette a Pezsgőpincészet épült meg. A harmadik ütemben ezt kibővítettük egy pezsgőérleléssel, és most közeledik a befe-

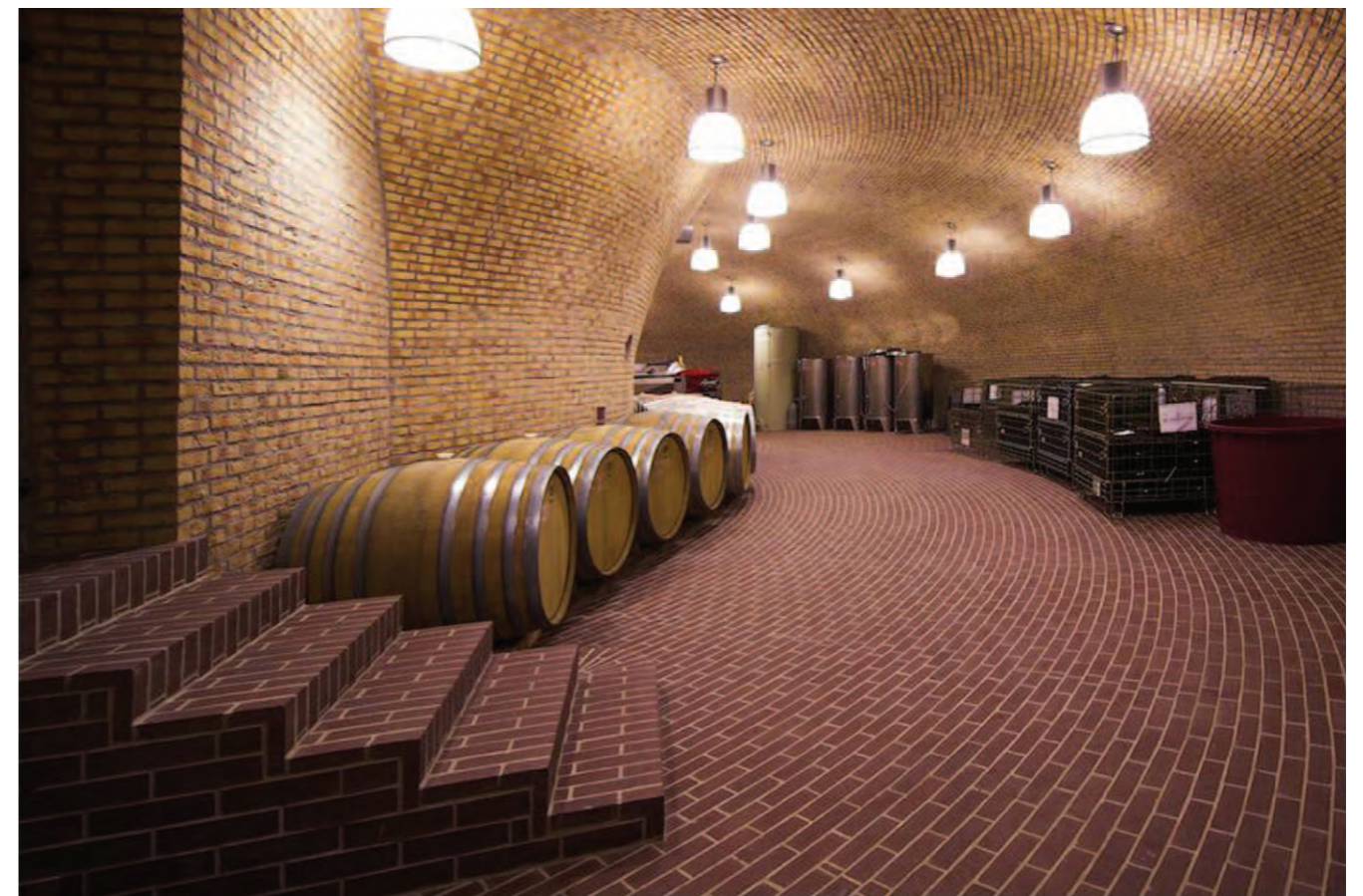
jezéshez a vendégház, ami a negyedik eleme az egésznek.

Épületeiddel kapcsolatban nem tudom, és nem is akarom kikerülni a nagyítás kérdéskörét. A tokaji borászatod felnagyított helybéli pincék vonalait hordozza, tehát egy regionális épített örökségből nagyítottál. A neszmélyi borászatnál történelmi formák, szerkezetek nagyításait alkalmaztad, nagyobb forrásterületből merítve. A somlói első épületnél pedig a metszetrajz homlokzati felnagyítása lett az építészeti vezérfonal. Az új épületegységeknél nyilatkozataid szerint geológiai erők, tektonikus mozgások felnagyított, megkövült alakzatai inspiráltak, melyekbe én még a pezsgőbuborékok felnagyítását is beleolvastam. Beszélj, kérlek, erről a nagyításról!

Jogos az észrevételed. Ezek az épületek ugyanúgy metaforákon alapulnak, mint a korábbi borászatok. A disznókői épület egy dombnak és az abba belefűrődő pinceháznak a nagyított metaforája, ez szervezi a térrendszerét és a megjelenését. Belül mintha pincesoron járnál, kívül mintha egy domb alatt mennél. Metaforikus ötlet adja az egész térbeli és formai rendjét. Somlón hasonló a helyzet, itt az épület tájba illesztése a fontos. A föld alá rejtett nagy csarnok mesterséges dombként fogalmazódik meg,

Borászat bővítés, Somló 2006 Fotó: Kakuszi Zoltán

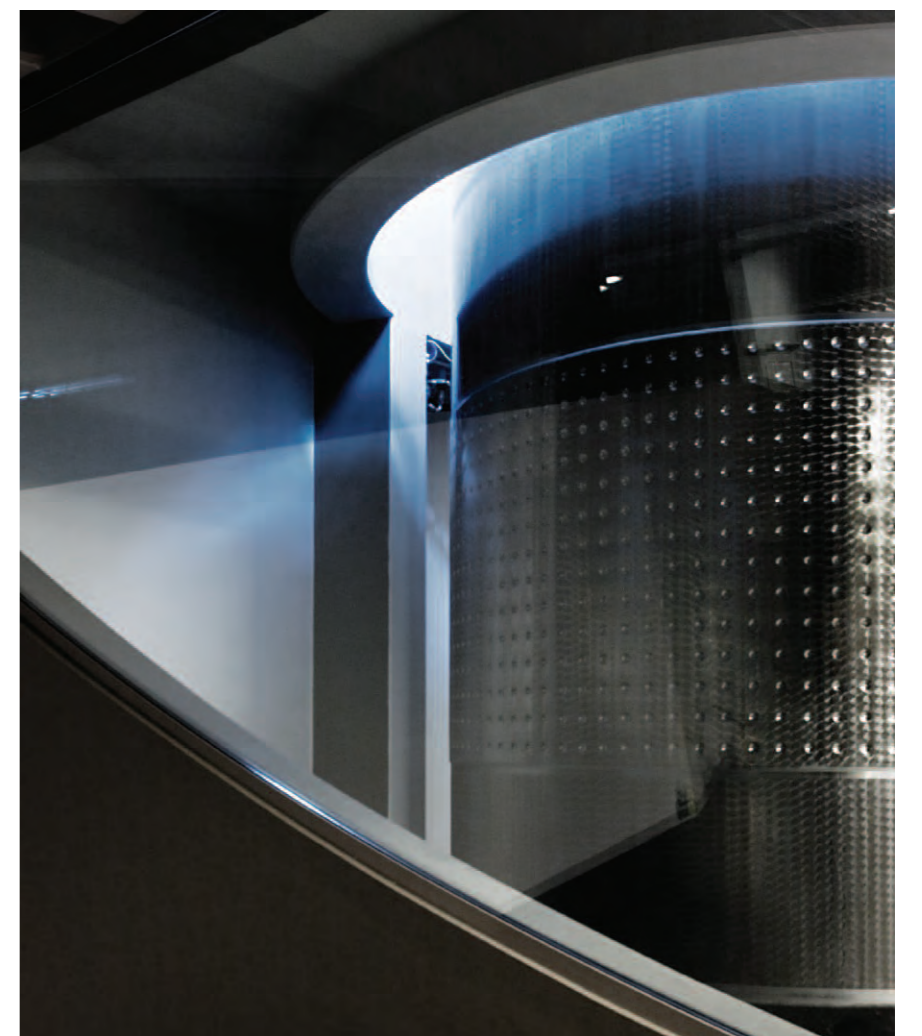

ebből nő ki az elképzelt pinceház, ami maga a kóstoló. Az ötlet lényege, hogy az új épületet ne a környék épületeihez – hiszen azok kicsi pinceházak, ez meg egy bevásárlócsarnok méretű hatalmas ipari tér –, hanem a tájhoz illesszük, mint tájrészletet. A vulkanikus Somló geográfiája itt, a hegy szoknyájánál kis elődombokból rajzolódik ki, melyek a valamikori lávafolyások irányába rendeződnek, mint egy fának a törzs alján kirajzolódó támasztógyökerei. E meglévő dombok közé illesztettünk egy mesterségeset, ez maga a borászat. Értelemszerűen a hegy felé nyílik meg, hiszen onnan jön a szőlő, és a borászatban dolgozók is a hegyet látják, míg jönnek-mennek. Az országút felől, az ide érkező szemszögéből nézve zárt a domb, ezáltal eltűnik a tájban, ám hogy mégis hatásos legyen a megjelenése, ráül ez a messziről kicsinek látszó, valójában jócskán nagyított pinceház, benne a kóstolóval, alatta a logisztikai bejárat. Ennyi az egész. Kézenfekvő meta-

fora, amely elrendezi a térbeli «történetet», megszabja a terek használatának rendjét, és formailag is rendezi az egészet. Az alapötleten túl nem nagyon kell hozzányúlani, adja magát minden szempontból. Például a föld alá rejtett csarnok bevilágítását és felülvilágítóit azok a felhasítások adják, amelyek ismétlik a párhuzamosan futó telkek kerítéseit, csak itt éppen támfalakkal metszik fel a zárt dombot. Nincsen benne különösebb építészeti formálás, csupán a metaforát gondoltuk végig. Többek közt azt is, ahogy a föld alatti betonszerkezetek belső kiváltásai, faláttörései a lávaalagutak és a bazalt porózus jellegét követik, melyekből nagy, buborékszerű boltozatok jönnek létre. Adódik a lávafolyásszerű alaprajzban a tartófalak parabolikus íve is, ahogy cseppszerű formát vesznek fel. Nem is függőlegesek, hanem kicsit dőlnek, jelezve a lávafolyás dermedt állapotát. Hogy mindez nagyítással jár, az természetes. Minden finom metafora, ami valami új gondolatot próbál az építészetbe hozni, nagyítással jár, hiszen a valóságban ritkán léteznek ilyen formák egy épület léptékében.

Szent Ilona Borászat, Somló, 2012
Fotók: Bujnovszky Tamás

Itt és szemben, lent: Szent Ilona Borászat, Somló, 2012. Fotók: Bujnovszky Tamás

A borászatok lényegükből adódóan harmonikus természeti környezetben létesülnek: Tokaj, Neszemély, Somló mind-mind varázslatos helyek, melyek inspirálóan hatnak az ember gondolkodására. Maga a borkészítés és borérelés folyamata is misztikus, mágikus tevékenység és jelenség.

Az ember, a szemlélő ilyen irányú megérintése mennyire motivált-motivál épületeid metaforikus alapgondolat köré építésében?

Az építészet ehhez a misztikumhoz, alkímiához a saját eszközeivel tud hozzátenni. Nem akar-nám misztifikálni, de Disznókőnél is tettenérhető talán, hogy ilyenkor az ember a bor készítésének a folyamatát és annak dinamikáját próbálja az épülettel leírni. Képzeld el, hogy a szőlő érése a föld sötét mélyéből, az ottani ásványokból, az élő szervezet által fölhozott anyagokból és vízből, a nap melege révén felszínre feltörő folyamat. Hamvas Béla költői leírásait olvasva végigélhető, ahogy a tufákban rejlő, gyakran tíz méter mélyen lévő ásványi anyagokból a végén illóolajok lesznek a maguk valóban éteri varázslatával. Olyan gazdagok és sokfélék, miközben mégis átélhető módon anyagiak. Amikor a szőlőből bort csinálnak, akkor rendszerint nagy szeretettel – bár időnként durván – megdolgozzák ezt az élő anyagot, majd megint beviszik a földbe, hűvös, mély pincékbe, és sötétben elrejtve érelik a legkülönfélébb praktikákkal. Hordókban, változatos páratartalmú, rideg helyeken, amelyeket illik azért így-úgy szellőztetve kézben tartani, míg nem aztán ebből a pincemélyből újra előkerül a bor. Akkor újra kommunikálhatunk vele, és szánkba véve mindenféle huncut gondolatot kelthet a fejünkben. Az építészet eszközeivel e folyamat dramatizálása révén közelíthet a borhoz az ember, még ha ipari dolgokról van is szó. Az eszközök, a behordás, levitel, elrejtés, felhozás bonyolult és elegáns technikája minden borászatban más és más, mindig egyéni «filozófiák» szerint zajlik. Mi, építészek ezt a térformáláson túl alapjában véve fénnel tudjuk manipulálni, színekkel pedig valamennyire dramatizálni, illetve a megjelenő anyagok játszhatnak még szerepet. A legfontosabb a pincék esetében mégis a fény kezelése, annak a föld alá való bevezetése. Ha megnézed a somlói borászatot, láthatod, hogy ravasz és változatos módon jut be a természetes fény a legalsó, leghátsó, legmélyebben lévő részekbe is. Attól

Pezsgőérelő, Somló, 2013. Fotó: Bujnovszky Tamás

függően, hogy mennyi és milyen megvilágításra van szükség az adott helyen. Számomra fontos, hogy ne lépj be még a pince rejtett zugaiba sem úgy, hogy ott ne fogadna valamennyi természetes fény.

Mindenhova jut belőle, olykor két, három, négyszeres közvetítéssel. Egyrészt azért, mert elegendő belőle kevéske is, másrészt pedig a palackos bort soha nem érheti direkt napfény. Ezért vannak a buborék-

szerű áttörések a falakon, meg a hasadékszerű nyílások, amelyek a megfelelő helyre hozzák be hat-nyolc-tíz méter mélyre a fényt, ami azután a sötét terekben szebb-nél-szebb hatást tud létrehozni.

LIGHT AND PROPORTION

Wineries by Dezső Ekler are iconic structures that have become trademarks of their respective wine-producing areas, well-known in the professional world of architects and among the wider public as well. All of his buildings are based on elaborated metaphors. His winery in Tokaj draws on the architectural legacy of the region, enclosing larger-than-life shapes and lines of local wine cellars; the winery in Neszemély is designed to contain enlarged historical shapes and structures; while the architectural guideline used in the design of the first building in Somló is the enlargement of the façade on the section plan. The new building units were inspired by enlarged and petrified shapes of geological forces and tectonic movements. The symbolism of the building in Disznókő represents the process and dynamics of winemaking. Light has a significant role in the design, penetrating the walls through bubble-like patches and artificial crevices that lead the beams as deep inside as ten meters. Light and shade play across the dark interiors and create magnificent effects.